

MAGNA CARTA (BÜYÜK FERMAN) BİR MAGNA SANCTA (BÜYÜK KUTSAL) MI? IS MAGNA CARTA (BIG CHARTER) A MAGNA SANCTA (BIG SACRED)?

Sefa DEREKÖY*

Öz

Magna Carta 1215 yılında İngiliz Kraliyeti tarafından onaylanan resmi bir belgedir. 2015'te 800. Yıldönümü kutlanan Magna Carta krallara kanun kurallarına saygı duymasını öğretmesi yönüyle takdir edilmektedir. Bununla birlikte fermanın ilan edildiği 1200'lü yılların başında daha önemli pek çok olay gerçekleşmiştir. Örneğin Onikinci Yüzyıl Rönesansı adı verilen dönemde Endülüs Muvahhidleri'nin Avrupa'nın üzerindeki etkisi tartışılabilir. Son zamanlarda akademisyenler Endülüs ve haçlı seferleri aracılığı ile Doğu İslam Düşüncesi'nin Batı'ya taşınmasının etkilerini çalışmaktadırlar. Tarih araştırmalarında olayların kronolojisinin, bağlamlarının ve nedenler zincirinin incelenmesi halinde daha gerçekçi bir değerlendirmenin sağlanabileceği vurgulanmaktadır. Bu vizyonla Magna Carta'nın ilan edildiği dönemdeki olaylar araştırıldığında, Avrupa'daki sapkınlık kavramı, Latin Katolik Kilisesi öğretileri, papa III. Innocentius ile üçüncü ve dördüncü haçlı seferi ve Albi heretikleriyle Endülüs'e karşı sürdürülen engizisyon uygulamaları, İbn Rüşdçülük akımı ve İmparator II. Frederick'in hayatı gibi bazı olgular öne çıkmaktadır. Magna Carta ile ilgili yayınlanmış bazı makalelerle birlikte bu tarihsel olgular göz önüne alındığında, dini otoritelerin kralları Magna Carta'yı imzalamaya zorladığı anlaşılmaktadır. Bu yönüyle Magna Carta laik bir belge olmayıp halkın özgürlükleri hususunda da mesaj vermemektedir.

Anahtar Kelimeler: Magna Carta, Endülüs, İbn Rüşdçülük, Haçlı Zihniyeti, Onikinci Yüzyıl Rönesansı.

Abstract

Magna Carta is a legal document sealed by the English Monarch in 1215. Magna Carta, celebrated for 800th anniversary in 2015 was credited for teaching kings to respect the rules of law. However many more important events were realized in the beginning of the years of 1200 when Magna Carta was declared. For instance in the period named as Twelfth-century Renaissance, the impact of Andalusian Almohad over Europe can be discussed. Recently scholars study the impact of transferring of the East Islamic opinions through the West by way of Andalusian culture and the crusades. It is emphasized that more realistic evaluations can be provided by analyzing the chronology, context and causation of the events in historical researches. When the entities around the period of declaration of Magna Carta are investigated by this view, some cases such as heresy concept in Europe, the teachings of Latin Catholic Church, pope Innocent III, the third and the fourth crusades and inquisition applications to Andalusia and Albi heretics, Averroism and the life of the emperor Friedrich, the second come out. Regarding some articles published about Magna Carta and those historical entities, it is understood that the religious authorities forced the kings to sign Magna Carta. In this point, Magna Carta is not a secular document, yet it gives no message about people freedom.

Keywords: Magna Carta, Andalusia, Averroism, Crusade Mentality, Twelfth-century Renaissance.

I. Giriş

Magna Carta (Latince: "Büyük Ferman veya Büyük Berat") 15 Haziran 1215'de o dönemdeki İngiliz monarşisi tarafından onaylanan resmi bir belgedir (Hlynka 2015, 58-59). Bu ferman ile kralların yetkilerinin tarihte ilk kez kısıtlandığı ve ülke halklarına bazı hak ve özgürlükler tanındığı ileri sürülmüştür. Evrensel hukuk sisteminin çağdaş anayasal düzenine ulaşana kadar yaşadığı sürecin en önemli ilk basamaklarından birisi olarak kabul edilmektedir. "Habeas corpus (suçsuz tutuklanmama), jüri tarafından yargılanma hakkı, temsilsiz vergilendirme olamaz" gibi prensiplerin kaynağı olarak değerlendirilmiştir. Küresel önemi ABD'nin kuruluş belgeleri ve Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Bildirgesi'nin üzerindeki etkileriyle açıklanmaktadır. Bu nedenle de, Magna Carta Temmuz 2009'da, UNESCO tarafından "Dünya Mirası" olarak ilan edilmiştir (Ardley ve Voase, 2013, 341-352). 2015 yılında da İngiltere başta bazı ülkelerde, Magna Carta'nın 800. yıldönümü anısına çeşitli törenler yapılmıştır. Ana Britannica'ya göre; İngiltere Kralı Yurtsuz John'un (1199-1216) 1215'te iç savaş tehdidi altında uyruklarına özgürlükler tanıdığını belirten bir fermanıdır (Hoiberg, Pappas ve Tüzün, 2004, XV, 157). 1216, 1217, ve 1225'te bazı değişikliklerle tekrar yayınlanmıştır.

Vatandaşların özgürlüklerini belirlemekten çok, toplum güçleri arasında bir denge kuran Magna Carta, kralın sonsuz olan yetkilerini din adamları ve halk adına sınırlamıştı. Altmış üç maddeden oluştuğu

* Prof. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıp Tarihi ve Tıbbi Etik AD, sefaderekoy@gmail.com

kabul edilen fermanında kilise, feodal beyler, kiracılar, ticaret ve tüccarlar, hukuk ve yargı, kraliyet memurları, krallık ormanları gibi konular ele alınmıştı (Aitken ve Aitken, 2009, 59-62). Hiç kimsenin akranlarının yargısı olmadan veya arazi kanunu ile hapsedilemeyeceği konusundaki otuz dokuzuncu maddesine, sivil özgürlükler ve anti terörist politikalar gibi konulardaki tartışmalarda sıklıkla atıf yapılır (Ardley ve Voase, 2013, 342). Bu madde sayesinde günümüz hukuk sisteminin temellerinin atıldığı söylenir: “Özgür hiç kimse kendi benzerleri tarafından ülke kanunlarına göre yasal bir şekilde muhakeme edilip hüküm giymeden tutuklanmayacak, hapsedilmeyecek, mal ve mülkünden yoksun bırakılmayacak, kanun dışı ilan edilmeyecek, sürgün edilmeyecek veya hangi şekilde olursa olsun zarara uğratılmayacaktır”.

Aslında Magna Carta'nın ilan edildiği 1200'lü yılların başında, Batı olarak adlandırdığımız Avrupa'nın siyasi ve kültür hayatında çok daha büyük olaylar yaşanmıştı. Magna Carta'nın bir şekilde öne çıkarıldığı o dönemde gerçekleşen olaylar detaylı incelendiğinde, tarihe mührünü vurmuş son derece önemli başka olguların gözden kaçırıldığı farkedilmektedir. Metzger tarihi iyi anlayabilmek ve anlatabilmek için geçmişte ortaya çıkan büyük gelişmelerin öncesindeki olayları ve birbirleriyle olan ilişkilerini iyice araştırmak gerektiğini vurgulamaktadır (Metzger, 2010, 345-356). Gerçekçi bir tarih analizinin ancak o günlerin kronolojisinin, bağlamlarının, nedenler zincirinin ve tesadüflerinin (beklenmedik olayların) değerlendirilmesiyle yapılabileceğini savunmaktadır. Tarih yazımında kronolojinin ve söz konusu olgunun yakın çevresinde gerçekleşen olayların bağlantılanmasının önemini vurgulamaktadır. Tarihi sonuçların arkasında, bir etkiler zincirinin yer aldığı muhakkaktır. Bu nedenle olguyla aynı tarihte gerçekleşen sosyal, ekonomik, politik ve askeri şartlar mutlaka göz önüne alınmalıdır. Yazara göre, geleneksel İngiliz bağımsızlığı için bir kaynak görülen Magna Carta, bu tür bir tarih yazımı için önemli bir örnek teşkil etmektedir. Bu açıdan bakıldığında, yazar Magna Carta'nın ilan edildiği dönem kronolojisindeki önemli olaylar arasında 1096-1099 arasındaki Haçlı Seferleri'ni, 1189-1199 tarihlerinde Aslan Yürekli Richard'ın (1189-1199) krallığını ve yeğeni IV. Otto'yu (1209-1215) Alman İmparatorluğu'na getirmesini, 1189-1194 arasında kardeşi John ile birlikte Richard'ın babaları Kral II. Henry'e (1133-1189) karşı isyanlarını ve Fransa Kralı II. Philip ile ittifaklarını, 1204'te Kral John'un güçlü ve saygın annesi Oksitanya'lı Eleanor'un ölümünü, 1208-1213 yıllarında Papa III. Innocentius'un (1161-1216) İngiltere'yi yasaklama altına almasını ve Kral John'u aforoz etmesini saymaktadır. Yine aynı yazar Magna Carta'nın ilanı dönemindeki olaylar arasında Kral John'un Canterbury Başpiskoposu'nun atanması hususunda papalıkla görüş ayrılığına düşmesine dikkat çekmektedir. Papanın kararına ve vergilendirmesine baş eğmesi, papalıkla çatışma sonucu ortaya çıkan finansal, politik ve askeri gücün kaybolması önemlidir. Bu yönleriyle İngiltere'deki isyancı baronların zorlaması ile Magna Carta'nın onaylandığı 1215 yıl izole bir yıl değildir. Öyle ki 1216-1217 yıllarında Fransızlar'ın İngiltere'yi istilası da göz önüne alınmalıdır. Yazara göre o dönemlerde İngiliz ve Fransız halkının bugünkü anlamda milli şuurları yoktu. Kralları gibi bazı güçlü İngiliz ve Fransız soyluların da her iki ülkede arazileri vardı. Bu nedenle de iki ülke kralları Batı Avrupa'yı kendi feodalitelerine dahil etmek üzere savaş halindeydiler. Kral John ile baronlar arasındaki sivil savaşı önleyen bir müzakere belgesi olarak Magna Carta kısa sürede başarısız kaldı ve Kral John birinci yıl içinde fermanı iptal etti. Bu iptal, Kral John'un tekrar aforoz edilmesi ve baronların isyanı ile sonuçlanırken, Fransız prensi İngiliz Krallığının başına geçmek üzere davet edildi. Kral John'un 1216'da vefatı ile küçük yaşta tahta oturan oğlu III. Henry (1207-1272) ve onun naibi William Marshal Fransız istilasına karşılık fermanı tekrar ilan etmeye razı olacaktı. Aynı yazar tarih eğitimcilerinin bir panel düzenleyerek Magna Carta'nın niçin ortaya çıktığını ve 1215'deki ve sonrasındaki etkilerini tartışmaları gerektiğine vurgu yapmıştır.

Rönesans'ın köklerinin Ortaçağ'da 12. yüzyılda başlayan bir dizi siyasi, toplumsal ve düşünsel dönüşümde yatmakta olduğu bilinmektedir (Hoiberg, Pappas ve Tüzün, 2004, XVIII, 535). Avrupa'da çok önemli olayların yaşandığı bu dönemde, sözü geçen dönüşümler için önemli bir mücadele yürütülmekteydi. Bu mücadeledeki tarafların gerçekçi bir şekilde belirlenip insanlık tarihine hangi katkıları sağladıkları araştırılmalıdır. O dönemde Latin Roman Hıristiyanlık uygulamaları ile kilise “Tek bir doğru vardır” skolastik anlayışı içinde Avrupa halkları üzerinde egemenlik kurmuştu. Soyluluk kavramı ile de halk çeşitli sınıflara ayrılırken, insan hakları bu sınıf ayrımına göre dağıtılmaktaydı. Sunulan makalemizde Metzger'in sağladığı bu vizyonla, Magna Carta'nın imzalandığı 1200'lü yıllarda meydana gelen önemli olayların kronolojik sırayla incelenmesi amaçlanmıştır. Bu tarihlerde düzenlenen Haçlı Seferleri'nin odak noktasındaki İberya'daki Endülüs Emevi Devleti ve çevresinde olup bitenler siyasi, dini ve kültürel anlamda gözden geçirilecektir. İngilizce bilim literatüründe açığa çıkan bazı gerçeklere de atıflar yapılarak Magna Carta'nın hakikati araştırılacaktır.

II. Avrupa'da Sapkınlık Kavramı ve Papa III. Innocent

1200'lü yılların başında 1096 yılında başlayan Haçlı seferlerinin ilk yüzyılı dolmuş ve Kudüs bölgesi için başlayan savaşlar zamanla Avrupa'da sapkın (heretik) avına dönmüştü. 13. yüzyılda sapkın kavramının gelişmesi ve kilisenin çöküşü, bir ruhsal fenomen olmaktan çıkarak hızla kurumsal karakter kazanmaya başlamıştı (Leff, 1961, 36-51). Aynı yazara göre kilisenin otoritesine bir şekilde meydan okuyan bu dini yapılar, aslında 11. yüzyıldan beridir mevcuttu. Bu yüzyıllarda İslam Dünyası'ndan yeni düşünceler Avrupa'da etkisi gösteriyordu. Bu yeni hareketlerin özünde, kiliseye veya Hıristiyanlığa direk bir karşı çıkış yoktu. Aynı makaleye göre aslında kilisenin kendisi, (Hz.) İsa (A.S.) ve havarilerinin uygulamalarına geri dönüş isteğine ve yeni bir ruhani hayat arayışına karşı çıkıyordu. Bu düşünceleri düşman ilan ederek sapkınlık kavramını ortaya çıkarıyordu. Ames'e göre, Katar halkının yaşam örneği gibi, sapkınlık Orta Çağ'da baskıcı Roman Katolizmin'den ve kiliseden farklı düşünce ve alışılmış popüler hareketlerin alternatifi olarak algılanan her tür duruş biçimi anlamında değerlendirilmişti (Ames, 2012, 334-352). İşte tam bu sıralarda 1198'de papalık makamına gelen III. Innocentius, Ortaçağ'da papalık kurumunun Avrupa halkı üzerindeki etkinliğini ve gücünü zirveye ulaştıran kişi olacaktır.

1160'da doğan ve 1191 yılında 31 yaşında papa olan Lotharius, tüm papalar içinde en genç yaşta bu makama seçilen kişiydi (Moore, 1999, 7, 10). 1170 veya 1180'lerde Paris ve Bologna'da eğitim almıştı. Hıristiyanlık'taki Komünyon ayininin temeli olan Töz Dönüşümü dogmasını ilan etmiş ve bu ayini Kilise ve Hıristiyan geleneğine yerleştirmişti (Hoiberg, Pappas ve Tüzün, 2004, XI, 374). Kasım 1215 yılında toplanan IV. Laterano Konsülü'nün kararı ile bu ayinde kutsanan ekmek ve şarap, Hz.İsa'nın (A.S.) kanı ve eti sayıldı. Her Katoliğin yılda en az bir kez günah çıkarması ve Paskalya'da Komünyon'a katılması gerekliliğine karar verildi. Akademisyenler IV. Laterano Konsülü'nü tüm ekümenik konsüllerin içindeki en etkin ve en önemli örnek kabul etmişlerdir. Konsül'ün üçüncü maddesi bir önceki konsül gibi heretikliği lanetliyor ve bu tür sapkın insanları destekleyen ya da koruyan Hıristiyanlar'ın aforozunu emrediyordu. III. Innocent kendisini Tanrı'dan daha alt seviyede ancak tüm insanların üzerinde hissediyor ve herkesi yargılayabileceğine inanırken kimsenin kendisini yargılayamayacağını düşünüyordu (Judge, 2015, 360).

Papa III. Innocentius döneminde Fransiskan ve Dominikenler gibi gezici tarikatlar kuruldu. Tüm Avrupa Hıristiyanlarını haça sahip çıkmaya, haçlı seferlerine ve yüksek vergi ödemelerine çağırdı (Parker, 2017, 1-23). Haçlı seferlerini kolaylaştırmak için bir dizi mali reform yaptı. Kiliseye yeni gelir kaynakları bulmak için uğraştı. Haçlı seferine katılmayanlardan parasal karşılık aldı ve yeni düzenlediği vergilerle kilisenin mali durumunu zirveye çıkardı. Kilise adamlarından talep edilen dini işlerin kişisel hediyelerle değil, kurumsal ödemelerle karşılık görmesini yaygınlaştırdı. Kutsal Roman İmparatorluğu'nda doğan boşluktan yararlanarak ilgili devletlerden yüksek ödemeler topladı. Örneğin 1213 yılında İngiliz Kralı John yıllık 1000 sterling ödemeyi kabul etmişti (Parker, 2017, 5).

Papa III. Innocentius'un Doğu'daki ilk hedefi Kudüs'tü ve bu amaçla III. haçlı seferini düzenledi. Bizans'a karşı yapılan ve o dönem Konstantinopolis'i hedef alan IV. haçlı seferi ile bugünkü Fransa'nın güneydoğusundaki halka karşı girişilen Albigenian haçlı seferleri onun eseri idi. Sicilya Müslümanları'na karşı açılmış olan mücadeleyi teşvik etti.

III. Üçüncü Haçlı Seferi ve İngiliz Kralı Aslan Yürekli Richard

1187'deki Hittin Savaşı ile Kudüs, Selahaddin Eyyubi'nin (1138-1193) komutasındaki Müslümanlar'ın eline geçmişti. Papa III. Innocentius'un çağrısıyla, Fransa Kralı Philippe Auguste (1165-1223), İngiliz Kralı I. Richard ve Kutsal Roma-Germen İmparatoru Friedrich Barbarossa (1122-1190)'nın da katılımıyla Kudüs'e doğru III. haçlı seferi düzenlenmişti. Haçlılar 1191'de Akka'yı ve Kıbrıs'ı ele geçirmişlerdi (Hoiberg, Pappas ve Tüzün, 2004, XVIII, 413). Bu haçlı seferi sırasında İngiliz Kralı John'un kardeşi Kral Richard, Selahaddin Eyyubi ile karşı karşıya gelmiş ve tarihte ilginç sayılabilecek bazı olaylar vuku bulmuştu. Ekim-Kasım 1191'de Sultan Selahaddin'in erkek kardeşi Adil ile önce Kral Richard'ın kız kardeşi Joanne'ın, sonraları da Brittany Dükü Geoffrey'in kızı Eleanor'un (Kral Richard'ın yeğeni) evliliği gündeme gelmişti (Asbridge, 2013, 275-296). Bu süreçte Kral Richard'ın çok sayıda Müslüman arkadaş edindiği de aynı literatürde yer almaktadır. Bu arkadaşlardan birisi 1183'te Selahattin Eyyubi ile ittifak yapan Türk kuvvetlerinin başındaki Türk komutan Bedirettin Dildirim'dir (Asbridge, 2013, 287). Yapılan savaşlar sonunda Dildirim'in de içinde olduğu görüşmelerle, 1192'de Kudüs yine Selahaddin Eyyubi'ye bırakılarak üç yıllık bir ateşkes imzalanmıştı. III. Haçlı seferi sırasında İngiliz ordusunun askeri ve ruhani lideri olarak bulunan Hubert Walter (1160-1205) bu barış müzakerelerinde kralını temsilen Selahaddin Eyyubi ile görüşmeler yapmıştı (Turner, 1997, 1-13). Richard, Müslümanların izin vermesine karşılık Kudüs'e girmeme kararı aldı ve emri altında bulunan Fransız haçlı askerlerinin de Kudüs'e gitmelerini yasakladı. Ülkesine dönerken aynı yıl Avusturya Dükü Leopold'e esir düştü ve Kutsal Roma-Germen

İmparatoru VI.Heinrich'e (1156-1197) teslim edildi. 1194'te büyük bir fidye karşılığında ülkesine dönen Kral Ricnard, kısa bir zaman sonra İngiltere'nin yönetimini Canterbury Başpiskoposu Hubert Walter'a bıraktı. Fransa'da Normandiya'ya giden I. Richard orada bazı savaşlar sürdürdü. 1196'da Albi heretiklerine sahip çıkan Toulouse Kontu VI. Raymond ile barış yaptı ve aynı yıl Raimond ile Aslan Yürekli Richard'ın yani İngiliz Kralı John'un kardeşi Joan evlendi. İlginç olarak Kral Richard'ın ilk eşi Endülüs'ü yöneten Muvahhidlerin dostu Navarre Kralı VI. Sancho'nun kızı Berengaria idi. Ayrıca Navarre Kralı VI. Sancho, Endülüs'teki Muvahhidlerin Halifesi Nasır'ın kız kardeşi ile evliydi. Bu tür evlilikler yoluyla gelişen İslam-Hıristiyan ilişkilerinin bazı menfaat odaklarını rahatsız ettiği anlaşılmaktadır. Öte yandan İngiliz Kralı II. Henry ile oğlu Kral John'un sürekli kilise ile kavgalı olduğunu vurgulayan Turner, o dönem İngiliz piskoposların aynı zamanda feodal sorumluluklara sahip baronlar olduklarını vurgulamaktadır (Turner, 1997, 2). Yani Magna Carta'nın onaylanması sırasında masada Kral John'un karşısında oturan baronların bir bölümü de piskopostu. Aynı yazar bu konuda Kral Richard'ın da babası ve kardeşine benzediğini; hatta Richard'ın din otoritelerinin ülkesinin bağımsızlığına ve kraliyete zarar verdiği fikrinde olduğunu bildirmektedir.

IV. Dördüncü Haçlı Seferi

Batı'da Endülüs'e karşı sürdürülen haçlı seferlerinden Anadolu toprakları da payını almıştı. Bizans'ın elindeki Konstantinopolis'e düzenlenen IV. haçlı seferinde (1200-1204), İstanbul büyük ölçüde yağmalanmıştı. 200 gemiyle gelen Venedikliler'in desteğini alan 20.000 kişilik haçlı ordusu, 1204 yılında Konstantinopolis'i ele geçirdi (Jonathan, 2004, 21-28). Aynı literatürde Bizans'a karşı yürütülen bu haçlı seferinin nedeni, Selçuklu ile Bizans'ın dostluk kurmasına bağlanmıştır. Günlerce şehri yağmalayan haçlı birlikleri, Bizans Kralı III. Alexius'u tahttan indirip katlettikten sonra, 1260'lı yıllara kadar hüküm süren Latin İmparatorluğu'nu kurdular. İstanbul şehir halkı bu haçlı seferi sırasında kılıçtan geçirilmiş ve her türlü taciz olayları da yaşanmıştı. Ayasofya'nın Ortodokslar'ca mukaddes sayılan pek çok değerli eserleri yerinden edilirken; yüzlerce kilise ve saray harabeye çevrilmişti. Venedik'te San Marco Kilisesi'nde bulunan bronzdan yapılmış Mahşerin Dört Atlısı heykeli gibi pek çok eser Avrupa'ya götürülmüştü. Birçok kütüphane yıkılmış ve kitaplar yok edilmişti. Bilim tarihinin kurucularından Sarton çok önemli bir itirafta bulunur: *"Bizim okulların tarihinde Konstantinopolis'in 1453'de Türkler tarafından fethinin korkunç sonuçları üzerinde durulur. Halbuki gerçek şudur ki haçlılar 1204'teki istilalarında antik Grek kültürüne çok daha fazla yıkıcı olmuşlardır"* (Sarton, 1962, II, 494). IV. haçlı seferinde yaşanan bu felaket, Bizans'ın hafızasına öylesine kazınmıştı ki; Fatih Sultan Mehmed'in (1432-1481) İstanbul'u fethinden kısa bir zaman önce Bizans'ın son imparatoru XI. Konstantin Paleologos'un (1405-1453) son meclis başkanı Loucas Notoras şöyle demişti: *"Şehrin ortasında Latin kardinallerinin külahını görmektense, Türk sarığını görmeyi tercih ederim"* (Arnakis, 1952, 235-250). Arnakis bu makalesinde eski bir Grek söylemini de hatırlatır: *"Bu haçlı seferi ile Avrupalı barbarlar sonunda istedikleri üne kavuştular!"*.

V. Las Navas de Tolosa (İkab Savaşı) ya da Endülüs'e Karşı Haçlı Seferi

711 yılı ile birlikte Müslümanların İberya yarımadasına gelişinden, 1492'de Granada'nın Katolik Krallar tarafından alınmasına kadar yaklaşık sekiz yüzyıl süren Endülüs Emevi Devleti, 1100'lü yılların sonunda Muvahhidlerin kontrolüne geçmişti. 1184 yılında el-Mansur olarak bilinen Halife Ebu Yusuf Yakup'un (1184-1199) on beş yıllık yönetimindeki devlet Tunus'tan Fas'a kadar tüm Kuzey Afrika'ya sahip olarak gücünün zirvesine erişmişti (Fromherz, 2009, 43-59). 1195 yılının Temmuz ayında, içinde Türklerin de yer aldığı söylenen Muvahhid ordusu, Kastilya kuvvetleri karşısında Ereğ (Alarcos) Zaferi'ni kazanmıştı (Özdemir, 2014, 135-136). Ancak İberya Yarımadası'daki Endülüs toprakları Batı'dan Portekiz, kuzeyden Leon-Kastilya ve kuzeydoğudan Aragon Latin Hıristiyan Krallıkları ile kuşatılmış durumdaydı. Papa III. İnnocentius İspanya'daki Hıristiyanları siyasi ve kültürel anlamda Endülüs'e karşı da kışkırtıyordu. İberya'da bir yandan Müslümanlığa karşı politikalar geliştirirken, bir yandan da Portekiz Kralı I. Sancho'yu (1185-1211) ağır vergilerle zora sokuyordu. Muvahhidlerle iyi ilişkiler içindeki Navarre Krallığı ise, Kastilya ile çatışma halindeydi. Kızı Berengaria'nın İngiliz Kralı Richard'la evli olduğu Navarre Kralı VI. Sancho, Muvahhidlerin Halifesi Nasır'ın kız kardeşi ile evliydi. Bu nedenle 1211'den beri Muvahhidler ile Navarre arasında dostluk ilişkileri gelişmişti (Gomez, 2011, 67-68). Papalıkta bu yıllarda, Muvahhidlerle dostluk yapan Hıristiyan yöneticileri cezalandırmaktan ve yaptırım uygulamaktan kaçınıyordu (Gomez, 2011, 64). Sarasen de denilen Avrupa ve Akdeniz'deki Müslümanlarla ticaret yapan Hıristiyanlar, kilise tarafından aforoz edilirken, yine Müslümanların hakimiyetindeki topraklarda seyahati yasaklanmıştı (Parker, 2017, 13-14). Nihayet Narbon başpiskoposu ve papalık elçisi Arnald Amalric Hıristiyan cephesinin birleşmesini sağladı. Ereğ'te Endülüs'e karşı düzenlenen haçlı seferlerinin başarısızlığı ve Kastilya Kralı VIII. Alfonso'nun (1158-1214) teşviki ile Papa III. İnnocentius, Kudüs için savaşmakla Endülüs'e karşı savaşmak arasında fark

bulunmadığını ilan etti. 16 Temmuz 1212'de Aragon Kralı Pedro, Kastilya Kralı Alfonso, Navarre Kralı VI. Sancho ile Leon ve Portekiz Krallıkları'ndan oluşan karma ordu, Müslüman Muvahhidleri ağır bir yenilgiye uğrattı. Papa III. Innocentius'un haçlı seferi ilan etmesiyle birlikte tarihe Las Navas de Tolosa (İkab) adıyla geçen bu savaş, Güney İspanya'da, Endülüs'deki Jaen kentinin hemen kuzeyinde meydana gelmişti. Gomez hazırladığı tezinde, bu savaş sonrasında İberya Yarımadası'ndaki güç dengesinin kalıcı olarak Hıristiyan Krallıkları'na geçtiğini yazmaktadır (Gomez, 2011, 5-9). Aynı yazar anlamlarını kesin olarak açıklamadan bu savaşların içinde, İspanya ve Reconquista kelimelerinin kullanımının bazı riskler içerdiğini kabul etmektedir. Müslümanlara karşı kazanılan bu zaferin tek, süreklilik arzeden ve dini motivasyonla programlanmış bir Hıristiyan zaferi olarak görülmesinin fantezi olduğunu ileri sürer. Yazar'a göre bu zafer Hıristiyan İspanyol Milleti'nin bir başarısı olmakla beraber Müslümanların sekizinci yüzyılda fethettiği Vizigotların devamının karşı zaferi sayılmamalıdır.

VI. Albigenian Haçlı Seferi

Aynı tarihlerde 1209-1218 yılları arasında, Fransa'nın güneyinde Languedoc ya da Oksitanya bölgesinde yaşayanlara karşı bir başka haçlı seferi sürdürülmekteydi: Albigenian haçlı seferi. Albi heretikleri ya da Katarlar olarak adlandırılan bu halk, 1012-1020 yılları arasında Limousin ve Toulouse civarında yerleşmiş ve Latin Katolik Kilisesi tarafından sapkın sayılmış iyi insanlardı (Pegg, 2001, 181-195). 1229 yılına kadar da ara ara devam eden savaşlardan sonra 13. ve 14. yüzyıllarda bu kez Languedoc'ta binlerce kişi bir dizi engizisyon uygulamalarına uğradı. Engizisyon uygulamalarının kayıtlarında Katar kelimesine rastlanmazken, engizisyon uygulanan ister dilenci, ister erkek veya ister kadın ya da çocuk tüm insanlar iyi kişiler olarak nitelendirilmiştir (Pegg, 2001, 191). Hatta o yıllarda sayı ve güçleri artan bu insanların birbirlerine Tanrı Dostu dedikleri ortaya çıkmıştır. Katar kelimesinin bu insanlar için kullanılmasının yanlış yönlendirmelere yol açacağını ileri süren aynı yazar; böyle sapkın olarak ifade edilenlerin, tüm dinler gibi farklı tavırlar, doktrinler, felsefeler, söylemler ve saf tasvirlerden başka bir şey olmadığını ifade etmiştir. Hatta aynı yazara göre Katar kelimesi, Stolberg, İngiltere, Kuzey Fransa, Kuzey İtalya, Katalonya ve Languedoc'ta sapkın olarak tanımlanan her tür birey ve grupların üzerine atılmış problemleri bir kavramdır. İnançları hakkında tartışmalar halen devam eden Katarlar'ın Roman Katolik Kilisesi'ne karşıt duruşta buldukları apaçıktır. Beavis, Katarlar'ın Mary Magdalena ve (Hz.) İsa'nın evliliği ile ortaya çıkan bir kraliyet soyuna inandıklarını bildirmiştir (Beavis, 2012, 419-431). Yazara göre böyle bir durumda kilisenin söyleminin tersine, (Hz.) İsa'nın zayıf ve güçlü yönleriyle normal bir insan olması daha makul bir görüştür. Daha 1179'da gerçekleştirilen 3. Lateran Konsülü'nde alınan kararlar yalnızca Albigenianlar değil, onları destekleyen, barındıran ve onlarla ticaret yapan herkes aforoz edilmişti (Marvin, 2008, 2-3). 1207'de papalık Fransa Kralı Philip Augustus'un bu heretiklere karşı sefer düzenlemesini istediye de kral ilk başlarda ilgi göstermedi (Marvin, 2008, 3). 1208'de papalık elçisi Castelnau'lu Peter, Toulouse Kontu VI. Raimon ile tartışmalı bir toplantı sonrası öldürüldü. VI. Raimon, Papa tarafından cinayetle suçlandı. VI. Raimon'un eşi Joan, İngiliz Kralları Aslan Yürekli Richard ile John'un da kızkardeşiydi. Bu evlilik 1196 yılında gerçekleşmişti. Papalık elçisi Arnald Amalric'in yoğun kulislere sonucunda, 1209 yılında başlayan haçlı seferi ile bölge halkı büyük bir katliama uğradı. Bezier'deki katliamda, Muvahhidlere karşı da savaşlara katılan papalık elçisi Arnald Amalric'e sapıkların iyi Hıristiyanların nasıl ayrılacağı sorulmuştu. Papalık elçisinin cevabı tarihe geçti: Hepsini öldürün! Tanrı hangisinin olduğunu bilecektir (Marvin, 2008, 43). Bu katliam sırasında haçlı ordusu, bölgeye komşu toprakların Oksitanya Dükü olarak sahibi olan İngiliz Kralı John'un hükümrancılığını da ihlal ederek politik sorunları artırmıştı (Marvin, 2008, 142). 1231 yılında bu topraklarda düzenlenen engizisyon işkenceleri Dominiklerin fanatik gayretlerine emanet edilmişti (Sarton, 1962, 488). Fransa Kralı Philip Augustus ilk zamanlar bu sapık takibine destek vermiyordu. 1213'e kadar İngiliz Kralı John da, Fransa'da sürdürülen bu haçlı seferine ve Oksitanya'daki savaşlara ilgi göstermemişti. Fromherz, Berberler konusunda çalışmaları olan değerli bir akademisyen Michael Brett'e atıf yaparak, Kral John'un 1213'te Muvahhid Halifesi Nasır'a özel bir elçi gönderdiğini ve Magna Carta'yı imzalatmaya çalışan soylulara karşı yardım isteğini ilettini yazmıştır (Fromherz, 2009, 47). Hatta gelecek olan bu yardımın karşılığında da kral, İslam'a teslim olacaktı. Aynı yazara göre bu yazışmalar, Avrupa'daki Muvahhid Halifesi'nin gücünün, İngiliz kurumları içinde Runnymede'e (yani Magna Carta'ya) uzanacak kadar önemli düzeylere ulaştığını göstermektedir.

VII. Avverroizm

Abbasi Halifesi Harun Reşit (ö.809) Bağdat'ta dokuzuncu yüzyılda uluslararası bir eğitim merkezi kurdu. İslam peygamberi Hz. Muhammed'in (A.S.) "İlim Çin'de de olsa arayınız" çağrısına uyarak Müslüman bilim insanları çalıştılar ve antik Yunan yazımları da dahil gelişmiş pek çok kültürden çeviriler yaptılar (Clarck 2007, 369-387). Aynı yazara göre Beyt-ül-Hikmet ve diğer eğitim merkezlerinde tercümelerin

sayısı hızla arttı. 1050 yılına kadar Aristo başta, tüm Antik Yunan eserleri Arapça'ya tercüme edilmiş ve bilinen pek çok eski değerli eser üzerindeki çalışmalar tamamlanmıştı. Farabi, İbn Sina ve İbn Rüşd tarafından yazılan tüm yorumlar Batı'yı etkisi altına almıştı. Hatta Roger Bacon'a (ö.1294) göre filozofların prensi olan İbn Sina Onikinci Yüzyıl Avrupası'nın maruz kaldığı ilk kültürel şoka neden olmuştu (Libera, 2005, 333-334). Endülüs yönetiminde bulunan Muvahhidler 12. yüzyıl Akdenizi'nin en büyük ve en baskın politik gücü olarak Avrupa ticaretini, kültür ve toplumunu etkileyerek 12. Yüzyıl Avrupa Rönesansı'na yol açmıştı (Fromherz, 2009, 43-44). Halife Ebu Yusuf Yakup'un (Mansur'un) kurduğu liberal iklim ortamında desteklenen İbn Rüşd Batı Avrupa'da seküler düşüncenin yayılmasını sağlamıştır (Horowitz, 1960, 698-727). Yazara göre İbn Rüşd'ün eserlerinde, hayatta mucizelere güvenmekten ziyade aklın kullanımı tavsiye edilmişti. Her insanın kendi kabiliyetine göre, ilahi adaletin de yardımıyla mutlu olma ve din seçme hakkı vardı. İbn Rüşd hastalık ve yaşam zorluklarına mucizelerden fayda bekleyen Avrupa halkına tıp hekimliği uygulamalarını önermişti. Bayanların toplumsal etkinliklerden ayırt edilmemesine kadar sosyal ve devletle ilgili konularda düşünceler paylaşmıştı.

1126'da Kordoba'da doğan İbn Rüşd (Aven Ruiz veya Averroes) 1198'de Fas Marakeş'te ölmüştür. Hukuk, matematik, tıp ve felsefe adamı olup, başta Thomas Aquinas (1225-1274), Moses Maimonides, Giordano Bruno, René Descartes olmak üzere pek çok kişiyi etkilerken, 12.-16. yüzyıl Batı Dünyası'nın ve Hıristiyan felsefesinin evrimine yol açmıştır (Clarck, 2007, 380). Averroizm akademik anlamda serbest düşüncenin, mantığın, seküler bilimin ve nihayet Batı Aydınlanması'nın öncüsü olarak tarihteki yerini almıştır (Martin, 2007, 3-19). Martin bu makalesinde Ernest Renan'ın 1852'den itibaren İbn Rüşd'ün biyografisini açığa çıkardığını ve Averroizmin izlerini başta Padua Üniversitesi olmak üzere Rönesans İtalyası'nda bulduğunu bildirmektedir. Yazara göre Latin Avrupa döneminde Paris Üniversitesi'ndeki Brabantlı Siger (ö.1284) ve Jean Jandun (1280-1343) gibi İbn Rüşd taraftarları sapkın olarak görülmekteydi. Buna rağmen Pietro d'Abano gibi kişiler onun düşüncelerini Padua Üniversitesi'ne taşıyarak on yedinci yüzyılda yeni bir hür düşünce iklimini geliştirmişlerdi. Engizisyon önünde sapkın konularına karşılık, Rönesans döneminde İtalyan Üniversiteleri'ndeki profesörler Averroistik değerlere sahiptiler. O dönemde öne çıkmış pek çok üniversite hocası İbn Rüşd'ün eserleri üzerinde yorumlar yapmaktaydı. İbn Rüşd bu açıdan temsili bir kimlikte; Latin Katolik etkisi ile mücadele eden aslında İslam'ın akılcı yaklaşımıydı. Bu yönüyle Avrupa'yı etkileyen tek Endülüs'lünün İbn Rüşd olmadığı da burada vurgulanmalıdır. Dante'nin İlahi Komedi'sinde cennet ve cehennem anlatırken, İspanya Mürsiye'de doğan Muhyiddin İbn'ül Arabî'nin (1165-1240) Kitap el-İsra ve diğer eserlerinden yararlandığı bilinmektedir (Sarton, 1962, 596-597).

Zamanla "İslam'ın bireye ve dünyaya bakışı" Endülüs ve Averroizm yolu ile Latin Avrupa'ya yayılmış ve Hıristiyan aleminde büyük kavgalara yol açmıştı. Holmes'a göre, On ikinci Yüzyıl Rönesansı, Fransız Provençal (Fransa'nın güneydoğusu, Languedoc'a komşu kentleri içine alan bölgesi; Nis, Marsilya ve Avignon gibi şehirleri içerir) troubadourlarının (ozanların lirik şiir besteleri) ortaya çıkışı ile kilisenin aşırı çileci ruhuna baş kaldırışıydı (Holmes, 1951, 643-651). Yazara göre bu bölgede uyanan yeni ve farklı bir kültür romantizmine, panteistik Latin Averroizmi'nin katılmasıyla aksilikler yaşanmaya başlamıştı. Bunun nedenini aynı yazar, Averroizm'in o dönem Hıristiyan doktrininin ağır baskısındaki topluma hakim olamayacağını ileri sürmektedir. Bir çok benzerleri gibi Holmes'un bu makalesi de Endülüs bilim ve kültürünün Fransa'nın bu bölgelerine kadar uzandığını ve esas çatışmanın bu nedenle olduğuna bir kanıttır. 1210, 1215, 1231 ve 1270 yıllarında Paris'te yasaklanmasına karşılık, Antik Yunan kültürü ile İslami felsefeyi birleştirerek yayan Averroizm'in etkileri durdurulamaz hale gelmişti (Horowitz, 1960, 698-727). Çifte Hakikat olarak nitelendirilen "Gerçeğe dini inanç dışında akıl yoluyla da ulaşılabilceği" düşüncesinin Avrupa'da yayılması Ortaçağ Latin Kilisesi'ni çok tedirgin etmişti. Latin Averroistleri adını alan Paris ve Padua'daki bir grup felsefeci, bu düşünce sistemini yaymış ve hatta o günkü Latin Katolik Kilise karşıtlığına yol açmıştı (Clarck, 2007, 380).

İslam dininin Latin-Hıristiyan Batı'daki, "Doğuştan günahkar yaratık" figürüne karşı çıkması, "Dünyayı öğrenme ve değiştirebilme" düşüncesini desteklemesi ve "Birey (Kul) hakkını" tanıtması gibi kavramlar Hıristiyanlığın kırmızı çizgilerini tehdit etmişti. Muvahhidler dönemindeki toplumsal etkileşimler çalışıldıkça, İslam Kültürü'nün İtalyan Rönesansı ve Batı Aydınlanması üzerindeki güçlü etkileri ortaya çıkarılmaktadır (Fromherz, 2009, 48). Aynı yazar Muvahhidler'in medrese ve üniversitesiyle İslam eğitim sisteminin, Avrupa üniversite kurum ve törenlerine önemli katkılar yaptığını bildirmektedir.

VIII. İkinci Frederick

İtalya Ancona'da 1194 yılında doğan, "Apulya'nın Oğlu" olarak da tanınan ve Nietzsche'nin "Stupor Mundisi" (Dünya'nın Harikası) ve "İlk Avrupalısı" 1212'den sonra Kutsal Roma-Germen İmparatoru oldu

(Kantorowicz, 2013, 387). Annesi Sicilya Kralı II. Roger'ın kızı Hautevill ailesinden yarı Endülüs'lü Constance idi. Antik Yunan, Latin, Yahudi, Hıristiyan ve Müslümanlar'dan gelen kültür akımını bir araya getirerek Avrupa'nın uygarlaşmasına olan katkısı ile sembolik bir isimdir (Sarton, 1962, 496). Müslüman gibi giyindiği ve yanında Müslüman bilginler bulundurduğu için Latin Katolikler içinde "Yarı Kafir Kral" olarak tanınıyordu. Öyle ki kendisi için "Muhammed'in Müridi" ve "Sarasen Gelenekçisi" tanımlaması da yapılmış ve papalık tarafından lanetlenmişti (Kantorowicz, 1962, 209). Bu yönüyle Sarton, onu İspanyol kahramanı el Cid el Campeador gibi yarı Müslüman tavrında olduğunu ifade eder (Sarton, 1962, 496). 1238'de kendisine eğitim için matematikçi ve astronom bilginler gönderen Memluk Sultanı el-Kamil vefat ettiğinde, Frederick çok üzülmüş ve İngiliz Kralı III. Henry'e (1207-1272) yazdığı mektupta, dostu olarak nitelendirdiği Kamil'in yaşaması halinde çok şeyin değişebileceğine vurgu yapmıştı (Kantorowicz, 2013, 342, 559). O dönem papalık uygulamalarına ve skolastik düşünceye karşı büyük mücadeleler vermiş ve defalarca aforoz edilmişti. Tarihte İberya'daki siyasi karmaşadan kaçan çok sayıda Endülüs'lü akademisyenin İtalya'ya göç ettiğinden bahsedilir. Bu gerçek ile II. Frederick'in icraatları paralellik göstermektedir. Endülüs'ün tıp ve hukuk alanındaki bilim düzeyini, kurduğu eğitim kurumlarıyla İtalya'ya transfer etmişti. Lucera'daki Müslüman kolonisi ve Arapça bilim kitap koleksiyonlarıyla bütün halkın eğitimine açık Napoli Üniversitesi'nin kuruluşu ve Padua Üniversitesi'nin gelişimi bu dönem eseri idi (Sarton, 1962, 575). 1231'de Sicilya için hukuk kuralları düzenleyen ve 1240'da Salerno Tıp Okulu'nda eğitimi başlatan II. Frederick'ti (Sarton, 1962, 529). "Melfi Kanun" kitabı seküler nitelikli olup modern bürokrasinin adeta doğuş sertifikasıydı (Kantorowicz, 2013, 228,229,240). Batı'daki resmi işlemlere ilham veren devrim niteliğindeki seküler kanunları tanıttı. İbn Seb'in'in (1218-1270) "Sicilya Mektupları" adıyla bilinen II. Frederick ile mektuplaşması, Endülüs uygarlığının pırlıtlarının vazgeçilemez tanığıdır (Libera, 2005, 174). Apulya'da (Puglia veya Polya) çevresi kalelerle çevrilmiş bir alanda yaklaşık 16000 Sarasen Müslüman'la bir bölüm Yahudi'den oluşan askeri nitelikli bir koloni kurdu. Kendi tarım arazilerinde yöneticilik yapabilen Müslümanlarla; kadısı, bilim ve din insanlarıyla; hatta cami ve minareleriyle bir İslam kenti doğmuştu (Kantorowicz, 2013, 130). Bu gerçekleri destekleyen bir başka kanıt ise Güney İtalyan tarihinde İberya'da Endülüs'e karşı düzenlenen seferlerden zaferle bahsedilmemesidir. Bu dönemlerden sonra İtalya'daki Hıristiyan eserlerinin yapımında, bir çok Müslüman sanatçı ve mimarın görev aldığı bilinmektedir. Eski Yunan ve Arap isimleri alan Hıristiyanların yanısıra, Latinizasyon'un etkisiyle (ya da engizisyon korkusuyla?) Müslümanların da Richard, Roger, John, Peter, Paschal gibi isimler aldığı bilinmektedir (Metcalf, 2009, 290).

IX. Magna Carta'nın Gerçekleri

Bu bölümde Magna Carta ile ilgili bazı önemli bilgiler tartışılacaktır. Metzger, Magna Carta'nın ilan edildiği dönemde İngiliz ve Fransız halklarının milli şuurlarının henüz gelişmediğinden söz etmekteydi (Metzger, 2010, 345-356). Yani Magna Carta Ortaçağ'da ulus olmamış bir toplumda ortaya çıkmıştı. Dolayısıyla bir ulusun kendi hürriyeti için bilinçli ve toplu bir mücadelesi de söz konusu değildi. Buna karşılık 1874-1878 yılları arasında İngiliz Kuruluş Tarihi'ni yazan Oxford piskoposu William Stubbs'a (1825-1901) göre Magna Carta, kendi kimliğini tanımladıktan sonraki dönemde İngiliz Ulusu'nun ilk büyük halk hareketiydi (Vincent, 2015, 646-684). Yazara göre bu kuruluş tarihinin yazımı sırasında büyük çabalarla koskoca İngiltere'nin bütün tarihi, Magna Carta üzerindeki yorumdan biraz daha fazlası olarak ortaya konmuştu. Başta John Horace Round olmak üzere Stubbs'ın öğrencileri bile, bu tarih yazımından sonra ilk on yıl gibi kısa bir zaman içinde, bunun yutmak için çok büyük bir hap olduğunu ileri sürmüşlerdi. Vincent aynı makalede, Magna Carta'nın 1886'da kurulan English Historical Review (EHR) dergisinde ara ara konu edilmiş olmasına karşılık, ancak 1893'te Round adlı bir araştırmacının çalışması ile derginin merkezinde yerini bulduğunu ifade etmiştir. Fransızlar'ın 1830'larda hazırladıkları arşivlerden transkriptleri tarayan Round, bu tarihlerde bulduğu bir belgeyi dergide paylaşmıştı. Belge Kral John'un verdiği cezaların da yazılı olduğu ve aynı zamanda Kral I. Henry'nin taç giyme fermanının bir kopyasıydı. Buna "Bilinmeyen Berat" adını veren Round, bu belgenin Runnymede'ye kadar gelen müzakerelerin ilk taslağı olduğu kararına vardı. Bu belge EHR dergisinin yayınladığında ilk ve en önemli Magna Carta keşfi olarak tarihte yerini aldı. Bir Fransız'ın referans olduğu Hubert Hall (1857-1944) ise 1894'te aynı dergide yazdığı notta, belgenin daha önce bilinen bir evrak olduğunu ve 1863'te resmi Fransızca baskısının varlığını ifşa etti. Hall'a göre bu sahte belge, yalnızca Kral John'un taç giymesiyle ilgiliydi ve 1216'da Fransa'nın İngiltere'yi istilasına kanıt olarak korunmuş bir belgeydi. Buna karşılık aynı dergide Hall'un iddialarına karşı çıkan farklı makaleler de yayınlanmıştır. Oxford'lu Round'a karşı çıkan ve Cambridge'den kaynaklanan bazı bilimsel çalışmalarda, Magna Carta ile ilgili bazı tercüme hatalarının varlığı ortaya konmuştur. Magna Carta'nın yalnızca dört kopyası bulunmaktadır. Bunlardan biri Lincoln Katedraline aittir ve Birleşik Krallık'ta Lincoln Kalesi'nde sergilenmektedir (Ardley ve Voase, 2013, 341-352). A3 boyutunda olan bu Magna Carta, bir kaç kelimele Latince bir metindir. Yazarlara göre bu durumda, Magna Carta her yerde olan, fiziksel varlık olarak hafif ve

minik, ancak anlamı çok büyük ve aynı zamanda görülen kelimelerinden ziyade görülmeyenlerinin prensip olarak ortaya çıktığı bir isme sahiptir. Turistler için umut verici değildir. Böyle bir dezavantajdan avantaja dönülebilir: Magna Carta kutsal olarak değerlendirilmeye alınabilir. İçeriği itibarıyla "Habeas corpus ve jüri tarafından yargılanma hakkı" yalnızca sacrosanct (kutsal) terimine bağlanmış durumdadır. Dini bir söylev etiketi de yapılandırılabilir. Çünkü fermanın daha birinci maddesinde, İngiliz Kilisesi'nin özgürlüğü garantilenmektedir. Bu ilhamla dünya üzerindeki çeşitli din ve sivil hükümetler arasında çeşitli tartışmalar da yapılabilir. Yazarlar nihayet şu karara varmaktalar: Bu ferman kutsal sayılmalıdır ve kutsal sayılan yazımlar da kutsal yerlere ihtiyaç duymaktadır.

Lord Judge Magna Carta'da bazı hükümleri dile getirilirken normal insanlar için bir ayırım yapıldığını ifade etmektedir (Judge, 2015, 357-366). Yani her birey özgürdür ancak halktan insanlar bunun dışında ya da herkes hürdür ancak normal insanlar bunun dışında gibi. Aynı yazar metnin orijinal Latin dilinden, modern İngilizce'ye tercümesi sırasında "parlamento", "demokrasi" ve "jüri tarafından yargılanma" kelimelerine rastlanmadığını bildirmektedir. Ancak bazı önemli kelimeler vardır: Özgürlükler, Haklar, Adalet, Kanuni Yargı, Arazi Kanunu, Güvenlik ve Bölgenin Ortak İstişaresi. Yazara göre bu ferman bize yazılı bir anayasa vermemektedir. Bu şekliyle aslında Kral John'un 1215 ve 1216'da onayladığı iki, 1216'da Kral naibi William Marshal ve papa elçisinin onayladığı bir ve 1225'te çocuk kral III. Henry'nin onayladığı olmak üzere toplam dört ferman bulunmaktadır. Avrupa'da Magna Carta'ya eşit hazırlanmış ve yayınlanmış başka fermanların da varlığı bilinmektedir. Örneğin 1222'deki Macaristan, 1220'deki Kutsal Roman İmparatorluğu ve 1283'deki Aragon Krallık belgeleri benzerdir. Ancak hepsi ortadan kalkmış ve sürekliliklerini koruyamamışlardır. Halbuki Magna Carta İngiliz kralları tarafından onbeşinci yüzyıla kadar 50 kez teyid edilmiştir. Lord Judge bu makalesinde Magna Carta'nın herkesçe tanındığını ancak I. Henry'nin Özgürlük Fermanı ile 1136'da Kral Stephen'in Oxford Fermanı'nı kimsenin duymadığından yakınmaktadır. Yazara göre İngiltere, Magna Carta'nın onaylanmasından on yıl kadar önceden beri papa III. Innocent tarafından yasaklı hale getirilmişti. Bu yasak, bütün orta çağ halkı gibi İngiliz halkı için de son derece önemli olan çoğu kutsal ayinlerden yoksun olunması demektir. Aynı makaleye göre 1209'da papalığın Kral John'un kendisini de aforoz edilmiş ve 1213 Ocak ayında John görevinden alınmıştı. Kral John'un Muvahhidlerden yardım isteği muhtemelen bu zamanlarda gerçekleşmişti. Papalık Fransa Kralı Philip Augustus'un İngiliz kralına karşı kutsal bir savaş açmasını istemişti. Aynı yılın Mayıs ayında Kral John papalığa başvurmuş ve görüşmeler sonunda, kendisinin papanın hem ruhi hem de feodal efendisi olduğunu kabul etmişti. Böylece krallığı teslim etmiş ve John papanın kulu olmuştu. Daha sonra papa, kralın vergi talep ettiği isyancı baronlarıyla (bir bölümü piskopos) işbirliği yaparak onları silah ve zırhla donatmıştı. 1214 yazında ise John'un Fransa'daki dostları büyük bir mağlubiyete uğrarken, sonbaharda hazinesi tamamen boşalmıştı. Kral tüm vergileri artırmayı tercih etti. Sivil iç savaş başladı ve John kendi tarafında yer almaları için Kasım 1214'te ve Ocak 1215'te Kilise'ye yönelik birer berat çıkardı. Ancak tüm uğraşlarına rağmen bir barış sağlanamayınca taraflar Runnymede'de buluştu. John tahtını kaybetmek üzereydi ve ümitsiz bir durumdaydı. Böylece papalığı temsil eden piskoposların huzurunda Magna Carta'yı onayladı ve kilise ilk cümlede yerini aldı. Magna Carta'da ortaya çıkarıldığı ileri sürülen tüm değerlerin uygulamasının, ülke içinde yüzyıllarca gerçekleşmediğini ileri süren yazar, Magna Carta'nın her noktasıyla papa III. Innocent'in eseri olduğunu vurgulamıştır. İsyancı baronların desteği ile 1216'da Fransız ordularının İngiltere'yi işgalini hatırlatan aynı yazar; bundan sonraki onaylananların da aynı şekilde devam ettiğini bildirmiştir. İngiltere'de mevcut demokrasi geleneğinin yerleşmesi için çok uzun ve kanlı dönemlerin geçmesi gerektiğine de dikkat çekmektedir.

X. Sonuç

Soyluluğa ve din anlayışına dayalı sınıflara ayrılarak sömürülen Batı Avrupa halkı, Endülüs aracılığı ile insan haklarıyla ve yeni bir yaşam felsefesi ile karşılaşmıştı. Skolastik düşünceye sahiplik ederek dünyada kendi güç ve hakimiyetlerini sürdürmeye çalışanların böyle bir toplum değişimini kabul etmeleri mümkün değildi. Magna Carta'nın ilan edildiği bu dönemdeki olaylar incelendiğinde, karşımıza işte bu şiddet dahil her tür baskı unsurunun kullanıldığı bir mücadele süreci çıkmaktadır. Tüm dünyada, ama özellikle Avrupa'da yaşanan bu mücadeledeki bir tarafta, Ortaçağ Latin Katolik Kilisesi ile onun değişmez ilkelerine inanarak hayatını onun hakimiyetine teslim edenler yer almaktaydı. Buna bir şekilde haçlı zihniyeti de denilebilir. Aynı zamanda bir güç ve menfaat savaşı da olan bu mücadelenin diğer tarafında ise bu değişmez ilkelere aldırış etmeden inandığı hayat tarzını sürdürmeye çalışanlar vardı. Evlilikler sonucu İberya ve İtalya'da gelişen akrabalıklar, haçlı seferlerinde Doğu'nun ışığından etkilenenlerle bilimin aydın yolunda ilerlemeye çalışan Avrupalılar bu ikinci tarafa destek veriyorlardı. Haçlı zihniyetinin taraftarları, farklı düşüncedeki toplulukları, kurumları, devletleri ya da yöneticileri sapkın olarak görmekteydi.

Ortaçağ'da Hıristiyan krallara dahi kök söktüren bu haçlı zihniyeti, zor anlar yaşayan İngiliz monarşisine Magna Carta'yı imzalatmıştı. Bu durumda Magna Carta laik ya da seküler bir belge olmadığı gibi halkın hak ve hürriyet mücadelesinin sonucu da değildir. Magna Carta, İngiliz kraliyeti ile içlerinde piskoposlar bulunan Soylular ve Kilise'nin arasındaki güç savaşı sonrası ortaya çıkmıştır. Fermana ilk olarak dile getirilen konu da zaten Kilise ve din adamlarıyla soylulara yönelik verilmiş haklardı. Yani kralın ayrıcalıkları bu kez din adamları ve soylulara paylaştırılmıştı. Dünya tarihi bu yönüyle incelense, makalemizde de verilen örneklerde görüldüğü üzere her yüzyılda bu tür belgeler fazlasıyla ortaya çıkacaktır.

1200'lerde ilan edildikten sonra, Avrupa hukuk sistemine ilham verdiği söylenen Magna Carta'nın etkisi ne olmuştur? Fermanın ilan edilmesinden hemen sonra halklara hak dağıtılmadığı aşikardır. Lord Judge'ın da belirttiği gibi İngiltere'de ya da Avrupa'da şimdiki yönetim anlayışının yerleşmesi için uzun ve kanlı yüzyıllar geçmiştir. Kilise'nin öğretilerine aykırı düşüncelerinden dolayı suçlanan ve eserleri yasaklanan Oxford'lu İngiliz teolog John Wycliff (1320-1384) ve Roman Katolik kilisenin 16. ekümenik konseyinde lanetlenerek yakılan Jan Hus (1369-1415) bu dönemlerde devam edegelen anlayışın sembolüdür (Morris, 2003, 26). Komünizmin kurucusu Friedrich Engels'e, 1520'lerde Avrupa'nın ortasında yaşanan Köylüler Savaşı'nı hatırlatan aynı felsefenin yüzyıllar boyu süren emek sömürüsü değil miydi? Doğu Almanya'nın kahramanı Thomas Müntzer (1488-1525) Latin kilise karşıtı eser ve fikirleri yayarken, Katolik ve Luteran prenslere karşı bir halk isyanı başlatmıştı. Bu savaşlara katılan pek çok Müntzer taraftarının Osmanlı'ya sığındığı bildirilmiştir (Waite, 2010, 995-1016).

Literatürde Averroizm diye tarif edilen bu düşünce sistemi, aslında Doğu'daki İslam Dünyası'nın pırlıtlı dönemlerinin Batı'ya yansımalarıdır. Kuran'da Hucurat Suresi'nin 13. Ayetinde şöyle yazmaktadır: "Ey İnsanlar! Biz sizi bir erkekle bir dişiden yaratık. Sizi milletlere ve kabilelere ayırdık ki tanışasınız. Haberinizi olsun ki Allah yanında en itibarlı en takvalı olanınızdır, Allah en iyi bilen ve haberdar olandır" (Kur'an-ı Kerim, Hucurat, 49/13). Tevbe Suresi'nin 31. Ayetinde ise "Ahbar ve ruhbanlarını Allah'tan başka rabler edindiler, Meryem'in oğlu Mesih'i de! Halbuki hepsi yalnız bir ilaha ibadet ile emrolunmuşlardı" denilmektedir (Kur'an-ı Kerim, Tevbe, 9/31). Aynı surenin 34. ayetinde de, ruhban sınıfının insanların mallarını haksızlıkla yedikleri ve Allah yolundan çevirdikleri ifade edilmektedir. Her insanın eşit ve aynı soydan geldiğini bildiren böyle bir anlayışın Avrupa'daki din ve soy üstünlüğü üzerine kurulan menfaat odakları ile çatışmaması mümkün değildi. Latin Avrupa'da din üzerine kurulmuş olan böyle bir sömürü sisteminin, İslam'ın savunduğu bu ilkelerle anlaşabilmesi beklenmemeliydi.

Bu açıdan bakıldığında, Magna Carta'nın hak ettiğinden daha fazlasıyla öne çıkmasının nedenleri tartışılabilir. Hlyinka siyasi bir tercih aracı olarak, 800 yıldır basit bir belge sıfatıyla Magna Carta'nın uygarlığı yaydığı iddiasına dikkat çeker (Hlyinka, 2015, 58-59). Makalemizin sonunda bu büyütmeyen nedenlerinden birisi olarak din faktörü hatta İslamofobi de sayılabilir. Bunun yanında böyle bir fermanı büyütmeyen asıl amacı, 1200'lü yılları, suçsuz insanların yaşadığı katliamları, parlamaya çalışan bilim ışığını ve insan hakları için verilen asıl mücadeleyi küçültmek ve örtmek olabilir mi? Magna Carta 1200'lü yıllarda Avrupa'dan, Ortadoğu'ya ve hatta Anadolu'ya uzanan heretik avını ve bu avın gölgesinde hakikat arayışı içinde olanları örtecek kadar büyük müdür? Hümanizme, bilime ve kültüre asıl büyük katkılar sunan tarihi kahramanların görülmezden gelmesi daha ne kadar sürebilir? Bu gerçekler günümüzde hala gözardı edilebiliyorsa, anlaşılacak ki Magna Carta bazıları için kutsal bir belgedir. O takdirde Ardley ve Voase'nin vurguladığı gibi onun hak ettiği kutsal yere kaldırılma zamanı gelmiştir (Ardley ve Voase, 2013, 352).

KAYNAKÇA

- Aitken, Robert., Aitken, Marylin (2009). Magna Carta. *Litigation*, S. 35 (3), s. 59-62.
- Ames, Christine Caldwell (2012). Medieval Religious Religions, Religion. *Religion History Compass*, S. 10 (4), s. 334-352.
- Ardley, Barry, Voase, Richard (2013). Magna Carta: repositioning the secular as "Sacred". *International Journal of Heritage Studies*, S. 19 (4), s. 341-352.
- Arnakis, Georgiades (1952). The Greek Church of Constantinople. *The Journal of Modern History*, S. 24 (3), s. 235-250.
- Asbridge, Thomas (2013). Talking to enemy: the role and purpose of negotiations between Saladin and Richard the Lionheart during the third crusade. *Journal of Medieval History*, S. 39 (3), s. 275-296.
- Beavis, Mary Ann (2012). The Cathar Mary Magdalene and the sacred feminine: pop culture legend vs. medieval doctrine, *The Journal of Religion and Popular Culture*, S. 24 (3), s. 419-431.
- Clarck, Carol Lea (2007). Aristotle and Averroes: The influences of Aristotle's Arabic Commentator upon Western European and Arabic Rhetoric. *The Review of Communication* S. 7 (4), s. 369-387.
- Elmalılı, Hamdi Yazır (1993). *Kur'an-ı Kerim ve Meali*, İstanbul: İslamoğlu Yayıncılık.
- Fromherz, Allen (2009). North Africa and the Twelfth-century Renaissance: Christian Europe and the Almohad Islamic Empire. *Islam and Christian-Muslim Relations*, S. 20 (1), s. 43-59.

- Gomez, Miguel Dolan (2011). *The battle of Las Navas de Tolosa: The culture and practice of crusading in Medieval Iberia*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, University of Tennessee, Knoxville.
- Hlynska, Denis (2015). The Magna Carta. *Educational Technology*, S. 55 (3), s. 58-59.
- Hoiberg, Dale.H, Pappas Theodore, Tüzün, Gürel (2004). Magna Carta. *AnaBritannica Genel Kültür Ansiklopedisi*, c. XI, XV, XVIII, İstanbul: Ana Yayıncılık AŞ.
- Holmes, Urban T (1951). The idea of a Twelfth-Century Renaissance. *Speculum*, S. 26 (4), s. 643-651.
- Horowitz, Irving L (1960). Averroism and the Politics of Philosophy. *The Journal of Politics*, S. 22 (4), s. 698-727.
- Jonathan, Phillips (2004). The Fourth Crusade and the sack of Constantinople. *History Today*, S. 54(5), s. 21-28.
- Judge, Hon Lord the RT (2015). Magna Carta: Some Reflections. *King's Law Journal*, S. 26(3), s. 357-366.
- Kantorowicz, Ernst, çev. Emily, Overend Lorimer (2013). *Frederick The Second, 1194-1250*. Reprint, New Delhi: Isha Books.
- Leff, Gordon (1961). Heresy and the Decline of the Medieval Church. *Past and Present Society*, S. 20 (Nov.), s. 36-51.
- Libera, Alain de , çev. Ayşe Meral (2005). *Ortaçağ Felsefesi*, İstanbul: Litera Yayıncılık, Yaylacık Matbaacılık.
- Martin, Craig (2007). Rethinking Renaissance Averroism. *Intellectual History Review*, S. 17 (1), s. 3-19.
- Marvin, Laurence W (2008). *The Occitan War: A Military and Political History of the Albigensian Crusade, 1209-1218*, first published, New York: Cambridge University Press.
- Metcalfe, Alex (2009). *The Muslim of Medieval Italy*, Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Metzger, Scott.Alan (2010). Magna Carta: Teaching medieval topics for historical significance. *The History Teacher*, S. 43 (1), s. 345-356.
- Moore, John (1999). *Pope Innocent III and his World*, first published, New York: Ashgate Publishing.
- Morris, Terrence Alan (2003). *Europe and England in the sixteenth century*, New York: Taylor and Francis e-library, Routledge.
- Özdemir, Mehmet (2014). *Endülüs*, Ankara: İSAM Yayınları, TDV Matbaacılık.
- Parker, Matthew E (2017). Papa et pacunia: Innocent III's combination of reform and fiscal policy to finance crusaders. *Mediterranean Historical Review*, S. 32 (1), s. 1-23.
- Pegg, Mark Gregory (2001). On Cathars, Albigenses, and good men of Languedoc. *Journal of Medieval History*, S. 27, s. 181-195.
- Sarton, George (1962). *Introduction to the History of Science*, c. II, Baltimore: Carnegie Institute of Washington.
- Turner, Ralph V (1997). Richart Lionheart and English episcopal elections. *Albion: A Quarterly Journal Concerned with British Studies*, S. 29 (1), s.1-13.
- Vincent, Nicholas (2015). Magna Carta and the English Historical Review: A Review Article. *The English Historical Review*, S. 130 (544), s. 646-684.
- Waite, Gary K (2010). Menno and Muhammad: Anabaptists and Mennonites Reconsider, 1527-1657. *Sixteenth Century Journal*, S. XLI/4, s. 995-1016.